

عوامل موفقیت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها: نگرش سیستمی و استراتژیک

سیروس علیدوستی^۱

مریم نظری^۲

چکیده

اشتراک منابع به عنوان یکی از راههای ضروری غلبه بر محدودیتهای کتابخانه‌ها در پاسخگویی به نیاز مراجعان، در قالب برنامه‌ها و اقدامهای گوناگون و براساس محورهای مختلفی قابل انجام است، اما آنچه پیش از طراحی و اجرای هرگونه برنامه‌ای باید از آن اطمینان حاصل کرد، میزان موفقیت این برنامه‌ها و آگاهی از عواملی است که بر میزان موفقیت آنها تأثیرگذار هستند. در این مقاله ابتدا عوامل موفقیت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها که در نوشته‌ها به آنها اشاره شده است ارائه گردیده‌اند و سپس برای شناخت و تحلیل بهتر، این عوامل با دید سیستمی و استراتژیک دسته‌بندی و تحلیل شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: اشتراک منابع، همکاری بین کتابخانه‌ها، نگرش سیستمی، نگرش استراتژیک

مقدمه

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به عنوان گنجینه‌های اصلی دانش و اطلاعات، از مهم‌ترین اجزای نظام اطلاع‌رسانی علمی هر کشوری محسوب می‌شوند و هیچ پژوهشگری

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران (alidousti@irandoc.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری علوم اطلاع‌رسانی دانشگاه شفیلد انگلستان (m.nazari@sheffield.ac.uk)

بدون بهره‌گیری از این منابع قادر به انجام فعالیتهای علمی و پژوهشی نیست. با این وجود به دلایلی مانند:

- پدیده انفجار اطلاعات و رشد روزافزون دانش بشری

- توسعه فناوریهای نوین بسویژه در حوزه اطلاعات و ارتباطات و افزایش میزان دسترسی به منابع

- رشد روزافزون قیمت منابع

- کمبود منابع مالی کتابخانه‌ها

- عدم تناسب میان نیازها و منابع مالی کتابخانه‌ها

- رشد پژوهشهای بین‌رشته‌ای و پدید آمدن تنوع در تقاضا برای منابع

- محدودیت فضای نگهداری منابع در کتابخانه‌ها

هیچ کتابخانه یا مرکز اطلاع‌رسانی به صورت مستقل، توان پاسخگویی کامل به نیازهای اطلاعاتی مراجعان خود را ندارد. به همین دلیل کتابخانه‌ها از حدود یک‌فرن پیش به راهکارهایی روی آورده‌اند که بتوانند در چارچوب توافقتها و برنامه‌هایی از منابع یکدیگر برای پاسخ به نیاز مراجعان خود استفاده کنند. این رویکرد که بیشتر به عنوان «همکاری بین کتابخانه‌ها» یا «اشتراک منابع» شناخته می‌شود، عبارت است از هرگونه فعالیتی که به صورت مشترک و با همکاری دو یا چند کتابخانه با هدف تسهیل، بهبود و توسعه عملیات و افزایش توان کتابخانه‌ها در پاسخگویی به نیاز کاربران انجام شود (علیدوستی، ۱۳۸۰).

اشتراک منابع به عنوان یکی از راههای ضروری غلبه بر محدودیتهای کتابخانه‌ها در پاسخگویی به نیاز مراجعان، در قالب برنامه‌ها و محورهایی گوناگون قابل انجام است، اما آنچه پیش از طراحی و اجرای هرگونه برنامه‌ای باید از آن اطمینان حاصل کرد، وجود عواملی است که بر موفقیت آنها تأثیر می‌گذارند.

بررسی تاریخچه همکاری به‌طور عام و اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها به‌طور خاص و شناسایی عوامل موفقیت یا عدم موفقیت برنامه‌هایی که در این حوزه ایجاد شده‌اند، می‌تواند به بهبود برنامه‌های موجود و راه‌اندازی برنامه‌های جدید کمک شایانی نماید. از این‌رو، در این مقاله عوامل موفقیت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها با بررسی و مطالعه پژوهشهای پیشین استخراج و با نگرش سیستمی و استراتژیک، دسته‌بندی و تحلیل می‌شوند.

روش

تبدیل روزافزون محیط اطلاعاتی به یک محیط الکترونیکی (Scammell 1997, 3) و توسعه چشمگیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در خدمات اطلاع‌رسانی و کتابداری (Abdoulaye and Majid 2000; Bardley 1997, 16-17; Kaku 1998, 49-50; McMurdo 1997) شکل جدیدی از کتابخانه‌ها را با نام کتابخانه‌های الکترونیکی یا مجازی^۱ مطرح کرده است که تمامی مجموعه آنها به صورت الکترونیکی یا ماشین‌خوان است. این کتابخانه‌ها به شبکه‌های ارتباط از راه دور اتصال کامل دارند و کاربران آنها از لحاظ زمانی و مکانی محدودیتی برای دسترسی به آنها ندارند (Oppenheim 1997; Foster 2000). با این وجود، به دلایل گوناگون پژوهشگران پیش‌بینی می‌کنند که در میان مدت، کتابخانه‌ها هر دو گونه منابع سنتی و الکترونیکی را پشتیبانی خواهند کرد. کتابخانه‌هایی از این دست به نام کتابخانه‌های ترکیبی^۲ شناخته می‌شوند. چنین کتابخانه‌هایی الزامات هر دو محیط چاپی و الکترونیکی را پاسخ می‌گویند (Brophy 2000; Chowdhury and Chowdhury 2003, 6-7). از جمله این دلایل می‌توان به این واقعیت اشاره کرد که کتابخانه‌ها چیزی بیشتر از مجموعه‌ای از اطلاعات هستند و به همین سبب نمی‌توان انتظار داشت که با الکترونیکی شدن اطلاعات، کارکردهای دیگر کتابخانه‌ها از میان بروند (Akeroyd 2001). از این گذشته منابع الکترونیکی بیشتر به عنوان مکمل منابع چاپی شناخته می‌شوند تا جایگزین آنها (Chen 2003) و پیش‌بینی می‌شود که تا دهها سال آینده همچنان مورد توجه و درخواست مردم باشند (Bruijnzeels 2002).

بدین ترتیب در میان مدت، اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها در بسیاری از موارد به شکل پیشین خود ادامه خواهد یافت. از این رو در شناخت عوامل موفقیت در این حوزه باید دو رویکرد را اتخاذ کرد. رویکرد اول به شناخت این عوامل در وضعیت سنتی کتابخانه‌ها اختصاص دارد. رویکرد دوم نیز به بررسی این عوامل در حالت الکترونیکی مربوط می‌شود. هر چند دستاوردهای این دو رویکرد می‌توانند در محورهایی به هم شبیه

1. virtual or electronic libraries

2. hybrid

باشند، اما می‌توانند به صورت جداگانه نیز به کار روند. به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته که افقی دورتر را برای دستیابی به کتابخانه‌های الکترونیکی دارند، توجه به شکل سنتی اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها از اهمیتی بیشتر برخوردار است. بنابراین در این مقاله با کاربرد اول، به عوامل موفقیت اشتراک منابع در وضعیت سنتی کتابخانه‌ها توجه شده است. به این منظور نوشته‌های موجود تا سال ۲۰۰۰ میلادی بررسی و عوامل موفقیت استخراج شدند. سپس برای دسته‌بندی این عوامل در وهله اول اشتراک منابع به عنوان یک «سیستم» تشریح گردید. نگرش استراتژیک به این عوامل برای تکمیل ابزار دسته‌بندی انتخاب و در نهایت، عوامل یافت شده در چارچوب مدل طراحی شده تشریح و تحلیل شدند.

اشتراک منابع به عنوان یک سیستم

برای «سیستم» تعریف‌های گوناگونی ارائه شده است که برخی از آنها عبارتند از:
- مجموعه‌ای از اجزا که برای انجام عملیاتی خاص، تنظیم شده باشند.

(Wilson and Wilson 1971, 19)

- مجموعه‌ای سازمان‌یافته از بخش‌های گوناگون یا زیر بخش‌هایی که با تعاملات

منظم به یک واحد بدل شده‌اند (Ammer and Ammer 1984).

- مجموعه‌ای از اجزا که برای ساختن یک کل پیچیده با یکدیگر پیوند یافته‌اند.

(Checkland 1989, 3; 1996)

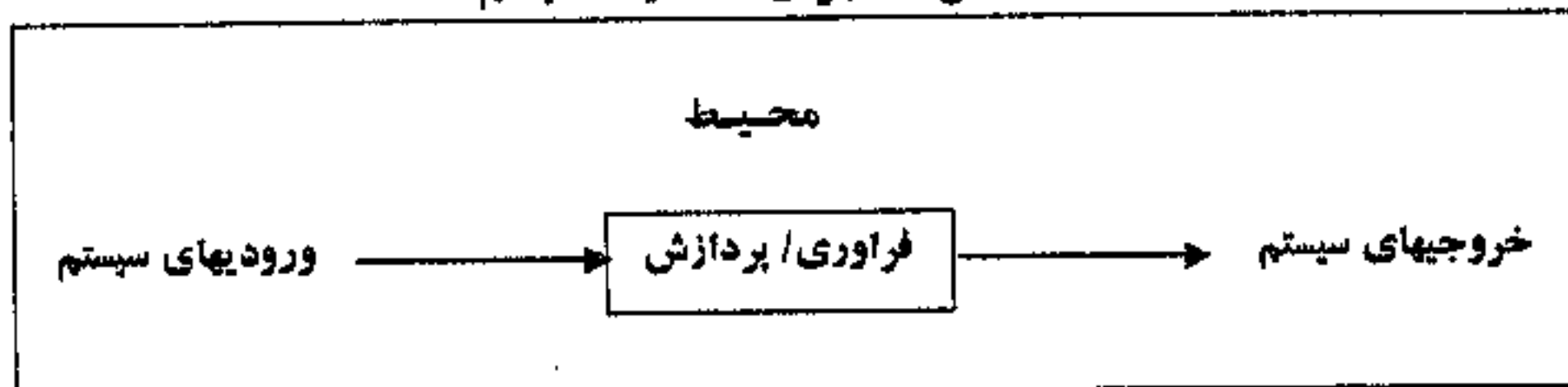
- گروهی از اجزا که به منظور دستیابی به یک هدف مشترک، ترکیب شده‌اند.

(Mcleod 1995)

به این ترتیب یک سیستم، از مجموعه‌ای از اجزا تشکیل شده است که این اجزا به شکلی با یکدیگر تعامل و ارتباط دارند که یک کل واحد و منسجم را تشکیل می‌دهند و به دنبال هدف یا هدف‌های مشترکی هستند. علاوه بر اینها یک سیستم در دریای محیط شناور است، به این مفهوم که منابعی را از محیط دریافت می‌کند و حاصل فراوری آنها را به شکلی به محیط باز می‌گرداند. چنین نظامی که با محیط خود ارتباط دارد، به عنوان یک سیستم باز شناخته می‌شود (Marion

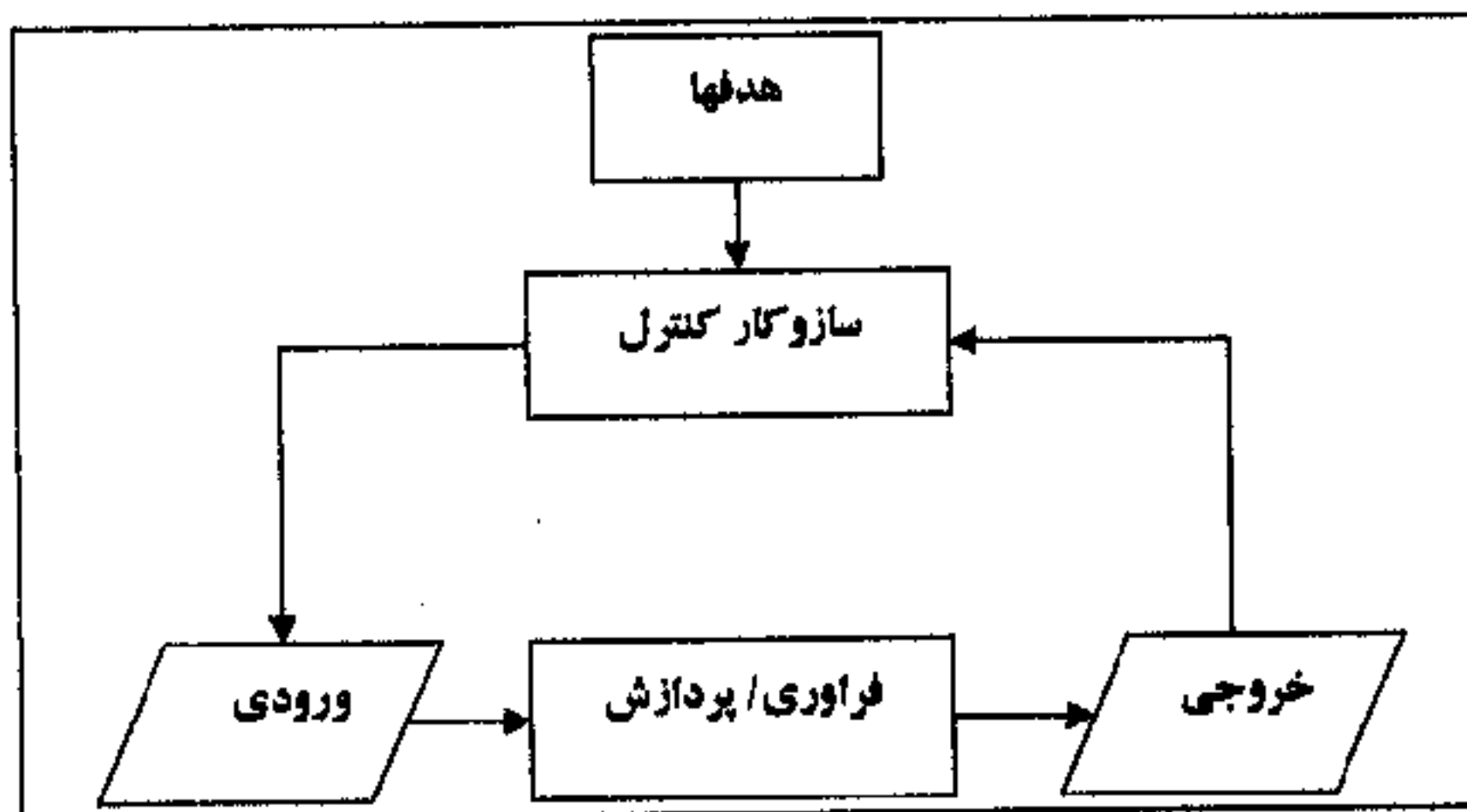
(52, 1999). (شکل ۱)، مدل ساده چنین سیستمی را نشان می‌دهد. محیط یک سیستم، تمامی عوامل و شرایط خارج از مرز سیستم هستند که بر حیات و توسعه آن تأثیر می‌گذارند (Anderws 1999, 52). به عبارت دیگر محیط یک سیستم شامل عواملی است که خارج از آن وجود دارند و می‌توانند تهدید یا فرصتی برای آن باشند (Jauch and Glueck 1988, 107).

شکل ۱. اجزای ساده یک سیستم

در صورتی که سیستم، دارای حلقه بازخوران^۱ و سازوکار کنترل باشد به نحوی که بتواند خروجیهای خود را با تنظیم و اصلاح ورودیهای خود کنترل کند، یک سیستم حلقه بسته^۲ نامیده می‌شود. چنین سیستمی دارای ۳ عنصر کنترل شامل سازوکار کنترل، حلقه بازخوران و هدف است (McLeod 1995, 174). (شکل ۲)، مدل ساده چنین سیستمی را نشان می‌دهد

شکل ۲. اجزای ساده یک سیستم حلقه بسته

1. feedback loop
2. closed-loop system

در یک سیستم حلقه‌بسته، جریان منابع از بخش ورودی به بخش پردازش یا فراوری وارد می‌شود و از آنجا به بخش خروجی انتقال می‌یابد. سازوکار کنترل به طور پیوسته بر فرآیند پردازش منابع نظارت کرده تا از دستیابی سیستم به هدفهای اطمینان حاصل کند. سازوکار کنترل، از طریق حلقه بازخوران به جریان منابع اتصال دارد. این حلقه، اطلاعات را از خروجیهای سیستم دریافت و برای سازوکار کنترل مهیا می‌سازد. سازوکار کنترل، علائم بازخوران را با هدفها مقایسه می‌کند و در صورت لزوم، علائمی را برای تغییر عملیات سیستم به بخش ورودی ارسال می‌دارد (McLeod 1995, 13).

منابع یا ورودیهای سیستم نیز به صورتهای گوناگون شمارش شده‌اند. یکی از دسته‌بندیهای پرکاربرد، تقسیم منابع به چهار دسته نیروی انسانی، پول، منابع فیزیکی و اطلاعات است.

با توجه به جنبه‌های توصیف شده از سیستم، می‌توان به اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه‌ها نیز از این زاویه نگریست. با این دیدگاه، اشتراک منابع سیستمی است متشکل از زیرسیستمها و اجزایی که برای رسیدن به هدفی مشترک با یکدیگر پیوند یافته و ترکیب شده‌اند. چنین سیستمی نیز از عواملی در خارج از مرزهای خود تأثیر می‌پذیرد و متقابلاً بر آنها تأثیر می‌گذارد که محیط آن را تشکیل می‌دهد.

هدف سیستم اشتراک منابع می‌تواند افزایش دسترسی به منابع، کاهش هزینه‌ها یا مانند آنها باشد. به این منظور، سیستم ورودیهای از محیط خود دریافت می‌کند. این ورودیها می‌توانند شامل مجموعه‌های کتابخانه‌ها، تجهیزات رایانه‌ای، کارشناسان و کتابداران، اطلاعاتی مانند فهرستگانها و اعتبارات تخصیص یافته باشند. ورودیهای سیستم اشتراک منابع در فرایندهای همکاری، پردازش می‌شوند. این فرایندها در اشتراک منابع ممکن است شامل مواردی مانند حفاظت از مدارک، دسترسی مستقیم یا غیرمستقیم به منابع، مجموعه‌سازی مشترک و سازماندهی مشترک باشند. فراوری و پردازش ورودیهای سیستم اشتراک منابع، خروجیهای آن را فراهم می‌سازد که ممکن است مجموعه‌های حفاظت شده مدارک، مجموعه‌های مشترک و مکمل، امکان دسترسی به منابع و مانند آنها باشند.

سیستم اشتراک منابع با داشتن مدیریت مناسب، می‌تواند یک سیستم حلقه بسته باشد و بدین ترتیب سازوکاری برای کنترل میزان انطباق خروجیها با هدفها داشته باشد که در مواقع لزوم، اقدامات اصلاحی را در ورودیها و فرایندها به انجام رساند. از آنجا که سیستم اشتراک منابع، کتابخانه‌ها و سازمانهای گوناگونی را برای همکاری گرد یکدیگر می‌آورد، توجه به فرهنگ سازمانی نیز در آن اهمیتی درخور می‌یابد (Child and Faulkner 1998, 232)

نقش فرهنگ نسبت به سایر عناصر سیستم که از آنها بحث شد، مانند چسبی است که اعضای یک سازمان را به یکدیگر متصل می‌کند (Kreithner and Kinicki 1995). هر چند درباره تعریف فرهنگ سازمانی در میان دانشمندان وفاقی وجود ندارد، اما از میان این تعاریف می‌توان به مواردی مانند اعتقادات، باورها و ارزشهای باورام، محوری و مشترک بین اعضای سازمان و نهادهایی که این موارد را منعکس می‌سازند، اشاره کرد (Hofstede 1996). چنین سیستمی در محیطی فعالیت می‌کند که از مجموعه عوامل خارجی مؤثر بر آن تشکیل شده است. این عوامل خارجی می‌توانند قوانین و مقررات، اوضاع و شرایط اقتصادی، فرهنگ عمومی و مانند آنها باشند.

رویکرد استراتژیک به عوامل موفقیت اشتراک منابع

برای سیستم اشتراک منابع با توصیفی که از آن شد، مانند هر سیستم دیگری عواملی وجود دارند که دستیابی به هدفهای آن را تسهیل می‌کنند و مواردی نیز هستند که مانع از این امر می‌شوند. چنین عواملی ممکن است مربوط به درون سیستم باشند یا از محیط خارجی آن سرچشمه گرفته باشند. در حوزه استراتژی، به این عوامل در صورتی که درون سیستمی باشند، نقاط قوت و ضعف و در صورتی که خارجی باشند، فرصتها و تهدیدها گفته می‌شود برای تحلیل این عوامل به صورت سیستماتیک، مدلهایی نیز فراهم شده‌اند. براساس یکی از مدلهای تحلیل محیط داخلی و خارجی به نام اس. دبلیو. ا. تی. عوامل پیش برنده و بازدارنده یک سیستم، بررسی می‌شوند. اساساً این مدل برای شناخت

سیستماتیک این عوامل و یافتن بهترین استراتژی برای همخوانی میان آنها به کار می‌رود. با استفاده از این مدل، عوامل پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع به دو دسته عوامل درون سیستمی و محیطی تقسیم می‌شوند. عوامل درونی، عواملی هستند که مربوط به سیستم اشتراک منابع، زیرسیستمها، اجزا، یا روابط آنها می‌شوند. عوامل محیطی نیز عواملی هستند که از خارج از مرزهای سیستم اشتراک منابع بر آن تأثیر می‌گذارند. علاوه بر این، عوامل درونی را می‌توان به عنوان نقاط قوت و عوامل محیطی را به عنوان فرصتها بیان داشت. (شکل ۳)، این دسته‌بندی را براساس این مدل نشان می‌دهد.

جدول ۱. تقسیم‌بندی عوامل پیش برنده و بازدارنده اشتراک منابع براساس مدل اس. دبلیو. ا. تی.

عوامل محیطی	عوامل درونی
عوامل پیش برنده یا موفقیت (فرصتها)	عوامل پیش برنده یا موفقیت (نقاط قوت)
عوامل بازدارنده یا موانع (تهدیدها)	عوامل بازدارنده یا موانع (نقاط ضعف)

در این مدل، عوامل درونی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع، آنهایی هستند که از منابع، مهارتها یا دیگر مزیت‌های استراتژیک درون سیستم اشتراک منابع سرچشمه می‌گیرند. آنچه سیستم در مورد آنها وضعیت مناسبی دارد و خوب عمل می‌کند از عوامل موفقیت آن به حساب می‌آیند. عوامل محیطی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع یا فرصتها را می‌توان از وضعیتهای مناسب در محیط دانست. این وضعیتهای مناسب محیطی آنهایی هستند که سیستم می‌تواند با بهره برداری از آنها، موفقیت خود را با تکیه بر نقاط قوت خود تضمین کند (Pettinger 1996, 60-61; Corral 1995, 16; Pearce & Robinson 1988, 292-93)

برای تحلیل بهتر هر یک از عوامل درونی و محیطی، خود به موارد دیگری تقسیم‌بندی شده‌اند. «برایسون» عوامل درونی را در سه دسته منابع یا ورودیها، فرایندها و عملکرد یا خروجیهای سیستم تقسیم‌بندی می‌کند که همان عناصر اصلی یک سیستم ساده

هستند (Bryson 1995, 20). در صورتی که عنصر کنترل و فرهنگ سازمانی را نیز به این موارد اضافه کنیم، عوامل درونی به پنج دسته تقسیم می‌شوند.

برای تحلیل عوامل محیطی، از مدلی به نام اس. تی. پی. استفاده می‌شود. از دید این مدل، عوامل محیطی پیش برنده یا موفقیت اشتراک منابع را می‌توان در چهار دسته عوامل اجتماعی، تکنولوژیک، اقتصادی و سیاسی تقسیم‌بندی کرد. هر یک از این عوامل عبارتند از:

(Pettinger 1996, 60-61; Corral 1995, 10; Pearce & Robinson 1988, 179-80; Jauck & Glueck 1988)

عوامل اجتماعی: این عوامل ارتباط بین سیستم و محیط آن را از لحاظ پذیرش اجتماعی خروجیها یا عملکرد سیستم و چگونگی عملیات آن تشکیل می‌دهند. عوامل اجتماعی به نیروها و جریانهای تأثیرگذار اجتماعی که می‌توانند بر حیات و توسعه سیستم تأثیر داشته باشند، مربوط می‌شوند. تغییرات جمعیت‌شناختی، سطح سواد، ارزشها و نگرشهای اجتماعی، چگونگی ارتباطات اجتماعی، منزلت علم و اقبال به دانش‌اندوزی و تحصیلات دانشگاهی از این عوامل محسوب می‌شوند.

عوامل تکنولوژیکی: این عوامل به تکنولوژی موجود و در دسترس در حوزه عملیات سیستم و روند توسعه آن اشاره دارند. عوامل تکنولوژیکی به مواردی مربوط می‌شوند که می‌توانند منابع، عملیات و خروجیهای سیستم را از لحاظ نوع و چگونگی انجام، تحت تأثیر قرار دهند. گسترش شبکه جهان‌گستر و توسعه کتابخانه‌ها و منابع الکترونیکی از این دست عوامل به حساب می‌آیند.

عوامل اقتصادی: رضع موجود اقتصادی و آینده آن که بر سیستم تأثیر دارند، عوامل اقتصادی را تشکیل می‌دهند. چگونگی تخصیص اعتبارات، تورم، نرخ برابری ارزها و سیاستهای پولی و مالی در شمار این عوامل هستند.

عوامل سیاسی: این عوامل ملاحظات سیاسی و الزامهای قانونی حاکم بر فعالیت سیستم را دربرمی‌گیرند. این الزامها می‌توانند ناشی از قوانین مصوب مجالس قانونگذار یا مقررات و خط‌مشیهای دولتی باشند.

چارچوب دسته‌بندی عوامل موفقیت اشتراک منابع

«بایلی» دسته‌بندی^۱ را یکی از عمومی‌ترین و محوری‌ترین عملکردهای مفهومی و انتزاعی انسان می‌داند. از نظر او می‌توان در یک تعریف ساده، دسته‌بندی را به عنوان مرتب کردن یا منظم کردن موجودیتها در گروهها، دسته‌ها، یا طبقه‌هایی بر اساس مشابهت آنها بیان کرد. در این فرآیند، مجموعه‌ای از موجودیتها در قالب گروههایی دسته‌بندی می‌شوند که هر یک تا حد ممکن از دیگر گروهها متفاوت باشند، اما هر گروه در درون خود در حد امکان متجانس باشد. با پیشینه‌سازی همزمانِ تجانسِ درون‌گروهی و عدم‌تجانسِ میان‌گروهی، گروهها یا طبقه‌هایی پدید می‌آیند که از یکدیگر متمایز، اما اعضای آنها به هم شبیه هستند. به این ترتیب، گروهها باید هم فراگیر^۲ و هم دو به دو گردنیامدنی^۳ باشند. علی‌رغم وجود کاستیهایی در طبقه‌بندی، مزایای زیادی هم در این کار وجود دارد به نحوی که انجام آن را در حوزه علوم انسانی گریزناپذیر می‌نماید. از جمله این مزایا می‌توان به قدرت توصیفی، کاهش پیچیدگی، شناخت مشابهتها و درک تفاوتها اشاره کرد (Bailey 1994, 1, 3, 4, 11-16).

راز یک دسته‌بندی موفق، توانایی تعیین ویژگیهایی کلیدی یا اساسی است که دسته‌بندی بر پایه آنها بنا می‌شود. این ویژگیها می‌توانند مفهومی، تجربی یا ترکیبی از این دو باشند. باید دانست که در سطح مفهومی، دسته‌بندی معمولاً به صورت قیاسی صورت می‌گیرد و برای آن شواهدی تجربی وجود ندارند (Bailey 1994, 2).

عوامل عمده موفقیت اشتراک منابع یا همکاری بین کتابخانه‌ها که در متون علمی بیان شده‌اند، از یک دسته‌بندی جامع و مانع برخوردار نیستند. برخی از نویسندگان، تعدادی از این عوامل را از دیدگاه خود دسته‌بندی کرده‌اند که این دسته‌بندی به عواملی که دیگران مطرح ساخته‌اند قابل تعمیم نیست. از طرفی برای درک بهتر این عوامل نیاز به دسته‌بندی جدیدی بود که مانند هر نوع دسته‌بندی دیگر، راهی برای نظم و ترتیب‌دادن به اطلاعات

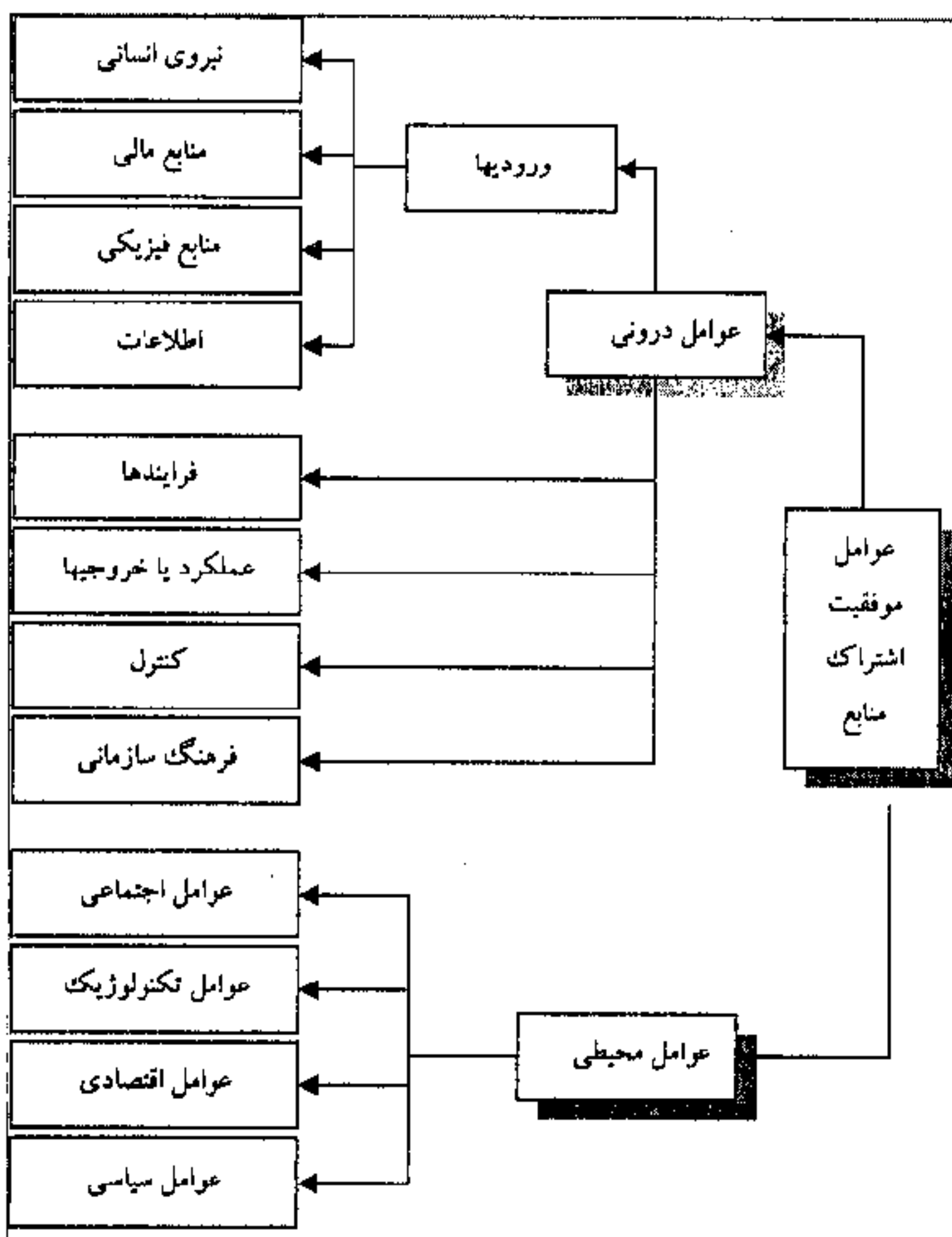
1. classification
2. exhaustive
3. exclusive

مربوط به این موضوع باشد و به توصیف و درک بهتر آنها کمک کند (Hodge and Anthony 1988, 275). بنابراین براساس تعریفهای ارائه شده برای سیستم و عناصر اصلی آن و تحلیل محیط داخلی و خارجی و مدل‌های مربوط به آنها، می‌توان عوامل موفقیت اشتراک منابع را در چارچوبی دسته‌بندی کرد که در (شکل ۳) نشان داده شده است.

عوامل موفقیت اشتراک منابع

بررسی نوشته‌ها و پژوهشهای پیشین، در مجموع ۸۰ عامل را برای موفقیت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها نشان می‌دهند. (جدول ۲) این عوامل را به تفکیک منابعی نشان می‌دهد که به آنها اشاره کرده‌اند.

شکل ۳. چارچوب دسته‌بندی عوامل موفقیت اشتراک منابع با نگرش سیستمی و استراتژیک

دسته‌بندی عوامل موفقیت اشتراک منابع

در این بخش دسته‌بندی عوامل موفقیت اشتراک منابع در چارچوب سیستمی و استراتژیک ارائه می‌شود. این دسته‌بندی مانند هر دسته‌بندی دیگری از مطالعات پیشین تاحدی سلیقه‌ای یا دلخواه است (DeLone and McLean 1992). به عبارت دیگر تخصیص هر عامل به یک دسته به ویژه در مواردی که ابهام وجود داشته باشد، بر اساس نظر پژوهشگر صورت پذیرفته است. مواردی نیز وجود دارند که یک عامل را می‌توان به بیش از یک دسته مرتبط ساخت. در این صورت برای حفظ ماهیت ایجاز دسته‌بندی، هر عامل تنها در یک دسته قرار داده شده است. در اینجا این عوامل در چارچوب نگرش سیستمی و استراتژیک دسته‌بندی و ارائه می‌شوند.

نیروی انسانی به عنوان یکی از ورودیها در گروه عوامل درون سیستمی، ۵ عامل موفقیت را به خود اختصاص داده است که عبارتند از:

- عامل ۱. وجود کارکنان لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع در کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۲. وجود برنامه‌های آموزشی برای کارکنان کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۴. برخورداری از روحیه پشتکار و استقامت در انجام تعهدات ناشی از اشتراک منابع.

- عامل ۶۶. وجود رهبران مناسب برای همکاری بین کتابخانه‌ها.

- عامل ۷۹. مسئولیت پذیر بودن اعضا در برابر برنامه‌های همکاری به صورت مستمر و مداوم.

عوامل یاد شده حکایت از آن دارند که در وهله اول وجود کارکنانی علاقه‌مند، مسئول و با پشتکار و سپس آموزش و رهبری صحیح آنها از عواملی هستند که با در نظر گرفتن نیروی انسانی به عنوان رکن اساسی برنامه‌های همکاری در کتابخانه‌ها، موفقیت این برنامه‌ها را تا حد زیادی تضمین می‌کنند.

منابع فیزیکی به عنوان یکی دیگر از ورودیها در گروه عوامل درون سیستمی، ۸ عامل موفقیت را به خود اختصاص داده است که عبارتند از:

- عامل ۸. وجود منابع کافی (کتاب، نشریه و...) در کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۹. وجود تکنولوژی لازم برای دستیابی به هدفهای اشتراک منابع در کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۱۰. وجود بیشترین اشتراک موضوعی میان کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۱۱. نزدیکی جغرافیایی کتابخانه‌های همکار.
 - عامل ۱۲. وجود سازمانهایی مناسب با امکانات زیربنایی مناسب برای برنامه‌های همکاری.
 - عامل ۲۸. پوشش انواع کتابخانه‌ها (دانشگاهی، تخصصی، عمومی و...) در شبکه همکاری.
 - عامل ۳۳. وجود یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی برای اشتراک منابع.
 - عامل ۴۳. توانایی کتابخانه‌ها در پاسخ به تقاضاهای معمول اعضا خود.
- همان گونه که این عوامل نشان می‌دهند، وجود مواد کتابخانه‌ای مانند کتاب، نشریه، منابع غیرچاپی و... و فناوریهای موردنیاز برای آگاهی کتابخانه‌ها از موجودی یکدیگر و تبادل اطلاعات از جمله منابع فیزیکی مورد نیاز برای هر همکاری هستند. این منابع باید به گونه‌ای باشند که کتابخانه‌ها بتوانند علاوه بر پاسخ به نیازهای معمول مراجعان خود، به مراجعان و متقاضیان اطلاعات از سایر کتابخانه‌ها نیز پاسخ دهند. علاوه بر این، وجود اشتراک موضوعی میان کتابخانه‌هایی که قصد همکاری با هم دارند و نزدیکی جغرافیایی آنها به هم از دیگر مواردی هستند که احتمال موفقیت برنامه‌های همکاری و اشتراک منابع را افزایش می‌دهند. در نهایت، وجود سازمانی با امکانات زیربنایی مناسب مانند دانش، نیروی انسانی، تکنولوژی، رسمیت و مانند آنها که بتواند به عنوان یک سازمان هماهنگ کننده مرکزی، کتابخانه‌ها را برای اجرای برنامه‌های همکاری هدایت و مهیا کند، از دیگر مواردی است که باید به عنوان عامل موفقیت برنامه‌های اشتراک منابع مورد توجه قرار گیرد.

اطلاعات یکی دیگر از ورودیها در گروه عوامل درون‌سیستمی است که ۸ عامل موفقیت را به خود اختصاص داده است. این عوامل عبارتند از:

- عامل ۱۴. آگاهی کتابخانه‌ها از لزوم همکاری و اشتراک منابع.
- عامل ۱۵. تعیین محل وجود و نگهداری منابع در قالب فهرستگانها و راهنماها و فراهم آوردن امکان دسترسی به آنها برای کتابخانه‌ها.
- عامل ۱۶. ارائه اطلاعات مربوط به هدفها و برنامه‌های اشتراک منابع به همکاران.
- عامل ۱۸. تعیین نیازهای اطلاعاتی هر یک از کتابخانه‌های همکار.
- عامل ۱۹. آگاه بودن همکاران از پیشینه همکاریهای موفق در کتابخانه‌ها.

- عامل ۴۱. طراحی هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه‌ها.

- عامل ۴۴. درک هدفها، هزینه‌ها و منافع اشتراک منابع از سوی دانشگاهها و کتابخانه‌ها.

- عامل ۵۸. ترسیم و تعیین تصویری اولیه از نحوه همکاری.

بخشی از این عوامل، اطلاعاتی را در بردارند که در قالب هدفها و مقاصد یک طرح همکاری به شکلی شفاف، تعیین و توسط کتابخانه‌های همکار دنبال می‌شوند به طوری که مقصد و راه رسیدن به آن برای همکاران و شرکت کنندگان در طرح همکاری روشن است. آگاهی کتابخانه‌ها از فلسفه و لزوم همکاری و مزایای آن از دیگر عواملی است که به عنوان شکلی از اطلاعات معمولاً از طریق انتشارات، همایش، آموزش و... کسب می‌شود. آگاه‌سازی کتابداران از مزایای همکاری و اشتراک منابع، موفقیت این برنامه‌ها را تا حد زیادی تضمین می‌کند.

شفاف بودن هدفها و چارچوب همکاری از یکسو و آگاهی کتابخانه‌ها از مزایای همکاری از دیگر سو، خود زمینه‌ساز ایجاد درک و بینش در کتابخانه‌ها در خصوص هدفها، هزینه‌ها و منافع همکاری است که در مجموع به عنوان عوامل تأثیرگذار بر موفقیت به آنها اشاره شده است.

اطلاعات مربوط به منابع اطلاعات کتابخانه‌ها و محل نگهداری آنها که معمولاً در قالب فهرستگانها تهیه و در اختیار کتابخانه‌های همکار قرار می‌گیرند، برای اطلاع‌یابی از موجودی دیگر کتابخانه‌ها و جایابی منابع آنها استفاده می‌شوند. این گروه از اطلاعات علاوه بر این، می‌توانند کاربران را به کتابخانه‌های دارنده منابع مورد نیاز آنان هدایت کنند. بدین ترتیب از چندباره کاریهایی که معمولاً به دلیل نبود دسترسی به این اطلاعات در فعالیتهای گوناگون کتابخانه‌ها مانند مجموعه‌سازی و فراهم‌آوری، سازماندهی، نگهداری، و... جلوگیری می‌شود؛ در واقع فهرستگانها با ارائه اطلاعات مربوط به منابع اطلاعات دیگر کتابخانه‌ها، امکان تصمیم‌گیری آگاهانه برای سفارش، خرید، سازماندهی و... را برای کتابخانه‌ها فراهم می‌آورند و از این رهگذر به ذخیره انرژی، زمان، و هزینه می‌انجامند.

منابع مالی به عنوان آخرین زیرمجموعه ورودیها در گروه عوامل درون سیستمی نیز دو عامل را به خود اختصاص داده است که عبارتند از:

- عامل ۲۰. حمایت و پشتیبانی مالی از همکاری بین کتابخانه‌ها.
- عامل ۲۱. تأمین منابع مالی مورد نیاز همکاری بین کتابخانه‌ها به صورت مشترک.
- این دو عامل به نیاز به تأمین منابع مالی لازم برای همکاری کتابخانه‌ها و چگونگی آن اشاره دارند. بر این اساس تأمین منابع مالی نیز بهتر است به صورت مشترک انجام پذیرد.
- ورودیهای سیستم اشتراک منابع در فرآیندهای همکاری به صورتهایی مانند حفاظت مشترک از مدارک، تأمین دسترسی مستقیم یا غیرمستقیم به منابع، ساخت مجموعه‌های مشترک و سازماندهی مشترک پردازش می‌شوند. در این بررسی به‌طور کلی ۲۳ عامل موفقیت در زیرمجموعه فرآیندهایی این چنین جای گرفته‌اند که عبارتند از:
- عامل ۲. وجود برنامه‌های آموزشی برای کارکنان کتابخانه‌های همکار.
- عامل ۳. ایجاد تعادل بین دانش و توان کارکنان.
- عامل ۱۳. وجود ارتباطات مؤثر و کارآمد میان کتابخانه‌های همکار.
- عامل ۲۲. روشن بودن مسئولیت هر کتابخانه نسبت به اعضای خود در مقابل سایر کتابخانه‌های همکار.
- عامل ۲۳. داشتن سهمی مناسب در شبکه همکاری.
- عامل ۲۴. درک و پذیرش مسئولیتها از سوی هر کتابخانه در زمینه همکاری با دیگر کتابخانه‌ها.
- عامل ۲۵. وجود ساختاری رسمی برای تحقق همکاری در چارچوب آن.
- عامل ۲۶. تجزیه، تحلیل و بازنگری سیاستها و رویه‌های موجود در کتابخانه‌ها با هدف تسهیل همکاری.
- عامل ۲۷. آسان و ساده بودن فرایندهای همکاری و اشتراک منابع.
- عامل ۲۹. تنظیم خدمات هر کتابخانه در چارچوب همکاری با سایر کتابخانه‌ها در پایین‌ترین سطح ممکن.
- عامل ۳۰. وجود برنامه برای اشتراک منابع.

- عامل ۳۱. انعطاف‌پذیر بودن برنامه‌های همکاری و اشتراک منابع.
 - عامل ۳۲. وجود معیارها و استانداردهای مشترک در برنامه‌های همکاری.
 - عامل ۳۶. وجود احترام متقابل میان کتابخانه‌های همکار.
 - عامل ۳۸. تنظیم روابط میان استفاده‌کنندگان منابع و کتابخانه‌های همکار.
 - عامل ۳۹. وجود هماهنگی میان برنامه‌های همکاری، مجموعه‌ها و فعالیتهای همکاران شرکت‌کننده در برنامه‌های همکاری.
 - عامل ۴۷. ایجاد انگیزه برای اشتراک منابع در کتابخانه‌ها.
 - عامل ۵۲. دریافت امتیازات بیشتر در قبال مشارکت بیشتر.
 - عامل ۶۳. انجام برنامه‌های همکاری براساس توافقی رسمی و در چارچوبی مدون و مصوب.
 - عامل ۶۴. درج دقیق وظایف و مسئولیتهای کتابخانه‌های همکار در توافقنامه‌های همکاری.
 - عامل ۵۵. تعیین استفاده‌کنندگان از هر نوع از کتابخانه‌ها.
 - عامل ۷۴. طراحی و ایجاد نظام تحویل مدرک مناسب.
 - عامل ۷۵. درگیر ساختن کارکنان کتابخانه‌ها در تمام سطوح خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی.
- وجود ورودیهای مناسب به سیستم اشتراک منابع، امکان‌پذیری همکاری میان کتابخانه‌ها را در این سیستم فراهم می‌آورد. با این وجود، دستیابی به خروجی مطلوب از یک برنامه همکاری، مستلزم پردازشها و فرآیندهایی است که در منابع و متون موجود در قالب ۲۳ عامل مطرح شده‌اند. براساس این عوامل برای موفقیت برنامه‌های اشتراک منابع در درجه نخست باید برنامه‌ای مدون، ساختاری هدفمند و توافقنامه‌ای رسمی طرح‌ریزی شود که براساس آن همکاران شرکت‌کننده در طرح بتوانند به درکی روشن از مسئولیتهای و وظایف خود، نحوه ارتباط کتابخانه‌ها با هم و پروفایل کاربران خدمات آنها در قالب همکاری دست یابند. تقسیم مسئولیتهای میان کتابخانه‌ها باید با در نظر گرفتن توان کتابخانه‌ها

از نظر منابع اطلاعات، نیروی انسانی و... صورت پذیرد به طوری که میان توان کتابخانه‌ها و خدمات مورد انتظار از آنها تعادل ایجاد شود.

برای اجرای صحیح و مؤثر برنامه‌های همکاری لازم است رویه‌ها و فرآیندهای مرتبط به گونه‌ای شفاف و ساده طراحی شوند تا امکان انجام آنها توسط همکاران طرح به سهولت میسر شود و در عین حال امکان ارزیابی میزان موفقیت کتابخانه‌ها در دستیابی به هدفهای طرح به شکلی عینی و ملموس فراهم گردد. علاوه بر این اجرای برنامه‌های آموزشی مناسب و ایجاد انگیزه در همکاران از طریق پرداخت پاداش به کتابخانه‌های فعال‌تر از دیگر مواردی است که برای موفقیت برنامه‌های همکاری بین کتابخانه‌ها در بخش فرآیندهای سیستم اشتراک منابع به آنها اشاره شده است.

فراوری ورودیهای سیستم اشتراک منابع، خروجیهای آن را فراهم می‌سازد که ممکن است مجموعه‌های حفاظت شده مدارک، مجموعه‌های مشترک و مکمل، امکان دسترسی به منابع و مانند آنها باشند. به طور کلی پنج عامل موفقیت به خروجیهای سیستم اشتراک منابع اختصاص یافته‌اند که عبارتند از:

- عامل ۴۵. ملموس و قابل ارزیابی بودن نتایج و منافع برنامه‌های همکاری.
 - عامل ۴۶. امکان اتکای کتابخانه‌ها به یکدیگر در قالب هدفهای تعیین شده برای همکاری.
 - عامل ۴۸. دریافت چیزی ارزشمند در قبال ارائه آنچه هر یک از همکاران در چارچوب همکاری در اختیار دیگران قرار می‌دهند.
 - عامل ۵۰. ارائه خدمات توسط کتابخانه‌های همکار به صورت یکنواخت و قابل اعتماد.
 - عامل ۸۰. وجود امکان دسترسی مستقیم به منابع برای استفاده مشترک.
- همان‌گونه که اشاره شد خروجیهای سیستم اشتراک منابع محصول پردازش یافته ورودیها در این سیستم هستند. براساس عوامل موفقیت استخراج شده از متون و منابع موجود، در یک سیستم اشتراک موفق نتایج و خروجیهای برنامه‌های همکاری ملموس و قابل ارزیابی هستند به طوری که می‌توان دریافت برنامه همکاری تا چه حد در دستیابی به نتایج مورد انتظار موفق بوده است.

دسترسی مستقیم کتابخانه‌ها به منابع اطلاعات، ارائه خدمات یکنواخت (متناسب با توان کتابخانه‌ها)، اتکای متقابل آنها به یکدیگر در قالب همکاری و دریافت چیزی ارزشمند در قبال عرضه خدمات مطلوب و مشخص به مراجعان در شبکه همکاری از دیگر مواردی هستند که با تأثیرگذاری بر خروجیهای سیستم اشتراک منابع در موفقیت طرحهای همکاری سهم هستند.

عامل کنترل در سیستم اشتراک منابع که برای اطمینان از انطباق خروجیها با هدفها و در مواقع لزوم، انجام اقدامات اصلاحی در ورودیها و فرایندها در نظر گرفته شده، ۱۳ عامل را به خود اختصاص داده است که عبارتند از:

- عامل ۳۲. وجود معیارها و استانداردهای مشترک در برنامه‌های همکاری.

- عامل ۳۴. انجام وظایف و مسئولیتهای محول شده به هر یک از کتابخانه‌های عضو مطابق برنامه.

- عامل ۳۷. مدیریت صحیح همکاری بین کتابخانه‌ها.

- عامل ۳۸. تنظیم روابط میان استفاده‌کنندگان و کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۳۹. وجود هماهنگی میان برنامه‌های همکاری، مجموعه‌ها و فعالیتهای همکاران.

- عامل ۴۱. طراحی هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات از طریق همکاری بین کتابخانه‌ها.

- عامل ۴۵. ملموس و قابل ارزیابی بودن نتایج و منافع برنامه‌های همکاری.

- عامل ۴۹. اجرای آزمایشی طرحهای اشتراک منابع پیش از اجرای دائمی آنها.

- عامل ۵۱. وجود نظام پرداخت پاداش به کتابخانه‌های همکار و کارکنان آنها در قبال همکاری.

- عامل ۵۴. پشتیبانی مدیران از همکاری و اشتراک منابع.

- عامل ۶۶. وجود رهبران مناسب برای همکاری بین کتابخانه‌ها.

- عامل ۶۸. مشارکت فعال و خلاق مدیران کتابخانه‌ها در مدیریت شبکه همکاری.

- عامل ۶۹. پیگیری مستمر و کنترل مداوم کیفیت فعالیتهای مشترک.

طراحی هدفهای مشخص برای دسترسی به اطلاعات از طریق برنامه‌های همکاری و تنظیم چگونگی ارتباط میان استفاده‌کنندگان از خدمات و عرضه‌کنندگان آن یکی از ابعاد مهم کنترل به شمار می‌رود. این مهم، امکان ارزیابی میزان و کیفیت دسترسی به اهداف برنامه همکاری را فراهم می‌سازد و می‌توان به شکل عینی از نتایج حاصل از نحوه تنظیم آیین‌نامه‌ها و بهره‌گیری مؤثر کتابخانه‌ها از آنها آگاهی یافت.

اجرای آزمایشی طرحها برای رفع نقائص و کاستیهای احتمالی آنها پیش از آنکه برای اجرای دائمی آنها اقدامی صورت پذیرد، از دیگر مواردی است که با کنترل سیستم اشتراک منابع بر موفقیت آن می‌افزاید. در نهایت، حاکمیت مدیریتی صحیح و آگاهانه و هدایت و رهبری مدیرانی علاقه‌مند، خلاق و پشتیبان طرحهای همکاری برای کنترل و ارزیابی مرحله به مرحله فعالیت‌های همکاری، موفقیت همکاری را افزایش می‌دهد.

فرهنگ سازمانی نیز به عنوان یکی دیگر از عوامل درون سیستمی، ۱۳ عامل موفقیت را به خود اختصاص داده است که عبارتند از:

- عامل ۵. برخورداری کتابداران و کارکنان کتابخانه‌های همکار از نگرشی مثبت و داشتن تمایل نسبت همکاری.

- عامل ۶. کنار گذاشتن اختلافهای فردی میان کارکنان و کتابداران کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۷. ترویج فرهنگ همکاری و اشتراک منابع.

- عامل ۱۷. درک مفهوم همکاری و همراهی توسط کتابخانه‌ها.

- عامل ۳۵. ایجاد سازوکارهایی برای کاهش کشمکشهای احساسی و عاطفی میان اعضا.

- عامل ۳۶. وجود احترام متقابل میان کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۴۰. وجود علاقه و تمایل به همکاری و مشارکت.

- عامل ۴۲. وجود اتفاق نظر و مشارکت در هدفهای همکاری.

- عامل ۶۷. معتقد بودن شرکت کنندگان در برنامه همکاری به منافع متقابل اشتراک

منابع.

- عامل ۷۰. وجود عزمی راسخ و تعهدی پایدار میان کتابخانه‌های همکار.

- عامل ۷۲. ضروری تلقی کردن مسئله همکاری و اشتراک منابع توسط کتابخانه‌ها.
- عامل ۷۳. وجود تعهد کامل میان کتابخانه‌های شرکت‌کننده در طرح نسبت به ارائه منابع به دیگر کتابخانه‌ها.
- عامل ۷۴. جایگزینی روحیه همکاری به جای استقلال‌طلبی و وجود تعهدی کامل میان کتابخانه‌ها نسبت به ارائه منابع به دیگر کتابخانه‌ها.
- بدون وجود فرهنگ مناسب برای همکاری و ارزشها و هنجارهای نهادی شده، موفقیت همکاری کاهش خواهد یافت. درک مفهوم همکاری و همراهی توسط کتابخانه‌ها و مثبت بودن نگرش کتابخانه‌ها به این مهم به عنوان یک ضرورت و اجرای اقدامات همکاری با پشتکار و عزمی راسخ از مواردی هستند که برای هر اقدام همکاری لازم به نظر می‌رسند. برای تضمین موفقیت چنین برنامه‌هایی لازم است همکاران شرکت‌کننده در طرح با توجه به چارچوب و آیین‌نامه همکاری از فردگرایی و استقلال‌طلبی فاصله گیرند و همواره روحیه مشارکت و همکاری و احترام به اصول و قوانین همکاری را حفظ نمایند.
- در چنین فضای همکارانه‌ای، شرکت‌کنندگان در طرح‌های اشتراک منابع باید به منافع متقابل حاصل از طرح ایمان داشته باشند و با این باور با بیشترین توان ممکن به ارائه خدمات به دیگر کتابخانه‌ها مبادرت ورزند. در این میان طراحی و اجرای برنامه‌هایی مانند برگزاری سمینار، گردهمایی، نمایش تجارب موفق همکاری دیگر کشورها، معرفی ریشه‌های فرهنگی همکاری و تبیین مزایا و منافع آن که به ترویج فرهنگ همکاری و مشارکت بیانجامد موفقیت برنامه‌های اشتراک منابع را تا حد زیادی افزایش خواهند داد.
- اشتراک منابع به عنوان یک سیستم، متأثر از محیط خارجی خود نیز هست. عوامل محیطی مانند قوانین و مقررات، اوضاع و شرایط اقتصادی و فرهنگ عمومی نیز بر سیستم اشتراک منابع تأثیر می‌گذارند. عوامل محیطی به چهار دسته یعنی عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و عوامل تکنولوژیک دسته‌بندی می‌شوند که به طور کلی ۶ عامل موفقیت را به خود اختصاص داده‌اند. عوامل محیطی به تفکیک عبارتند از:

الف) عوامل سیاسی

- عامل ۵۳. وجود چارچوب قانونی برای ایجاد و ارائه خدمات از طریق اشتراک منابع.
- عامل ۵۶. حمایت دولت از همکاری و اشتراک منابع، از طریق تأمین منابع مالی، تصویب مقررات و خط‌مشی گذاری.
- عامل ۶۵. وجود جوّ سیاسی مطلوب برای همکاری بین کتابخانه‌ها.
- در محیط سیاسی، دولت به عنوان عنصری کلیدی از طریق برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصویب مقررات و خط‌مشی‌های مناسب در سطح ملی می‌تواند برنامه‌های اشتراک منابع را تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین وجود چارچوبی قانونی و مصوب برای اجرای برنامه‌های همکاری و حاکمیت جوّ سیاسی مطلوب برای اجرای اقدامات همکاری‌ها از جمله مواردی هستند که از بعد سیاسی موفقیت برنامه‌های اشتراک منابع را تضمین می‌کنند.

ب) عوامل اقتصادی

- عامل ۵۶. حمایت دولت از همکاری و اشتراک منابع از طریق تأمین منابع مالی، تصویب مقررات و خط‌مشی گذاری.
- به علاوه با توجه به کلان‌بودن طرح‌های اشتراک منابع، بدون حمایت‌های مالی و اقتصادی دولت این طرح‌ها بی‌فرجام خواهند بود.

ج) عوامل اجتماعی

- عامل ۶۰. وجود تقاضا برای اشتراک منابع.
- از نظر اجتماعی نیز باید شرایط و محیط شامل سیستم آموزش و پژوهش، آموزش عالی، برنامه‌های تحصیلی، سیستم ارزیابی دانشجو و... به گونه‌ای باشد که تقاضا برای برنامه‌های اشتراک منابع ایجاد شود.

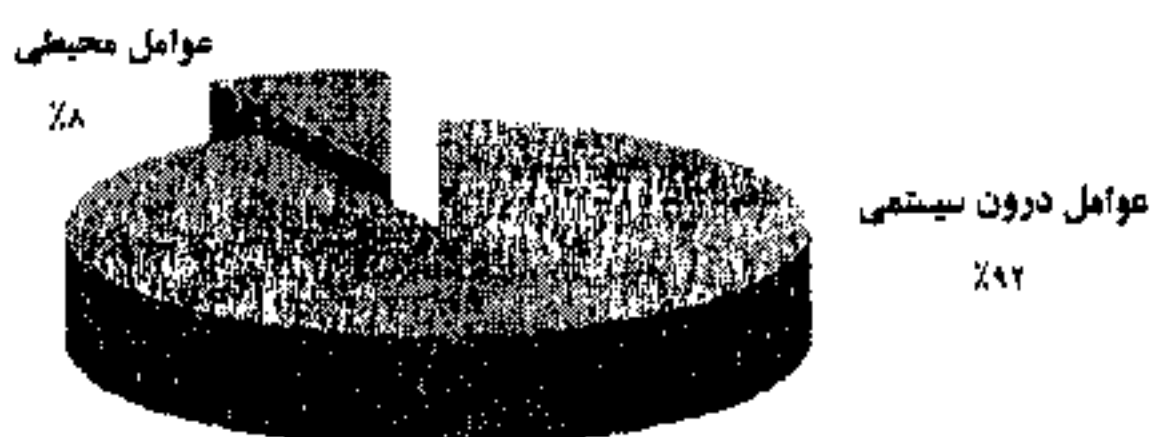
د) عوامل تکنولوژیک

- عامل ۵۷. وجود زیرساخت‌های لازم برای اشتراک منابع (مانند شبکه مخابرات و شبکه‌های رایانه‌ای).

اجرای موفق برنامه‌های اشتراک منابع آن هم در عصر اطلاعات بدون وجود زیرساختهای تکنولوژیک مانند شبکه‌های ارتباطی دشوار به نظر می‌رسد. این عامل از عوامل زیرساختی است که برای موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها به عنوان یک عامل محیطی به آن اشاره شده است.

نتیجه‌گیری

نمودار یک، توزیع تعداد عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها را به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی نشان می‌دهد. براساس مندرجات این جدول از مجموع ۸۰ عامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها، ۷۷ عامل به عوامل درون سیستمی و ۶ عامل به عوامل محیطی اختصاص دارند.^۱

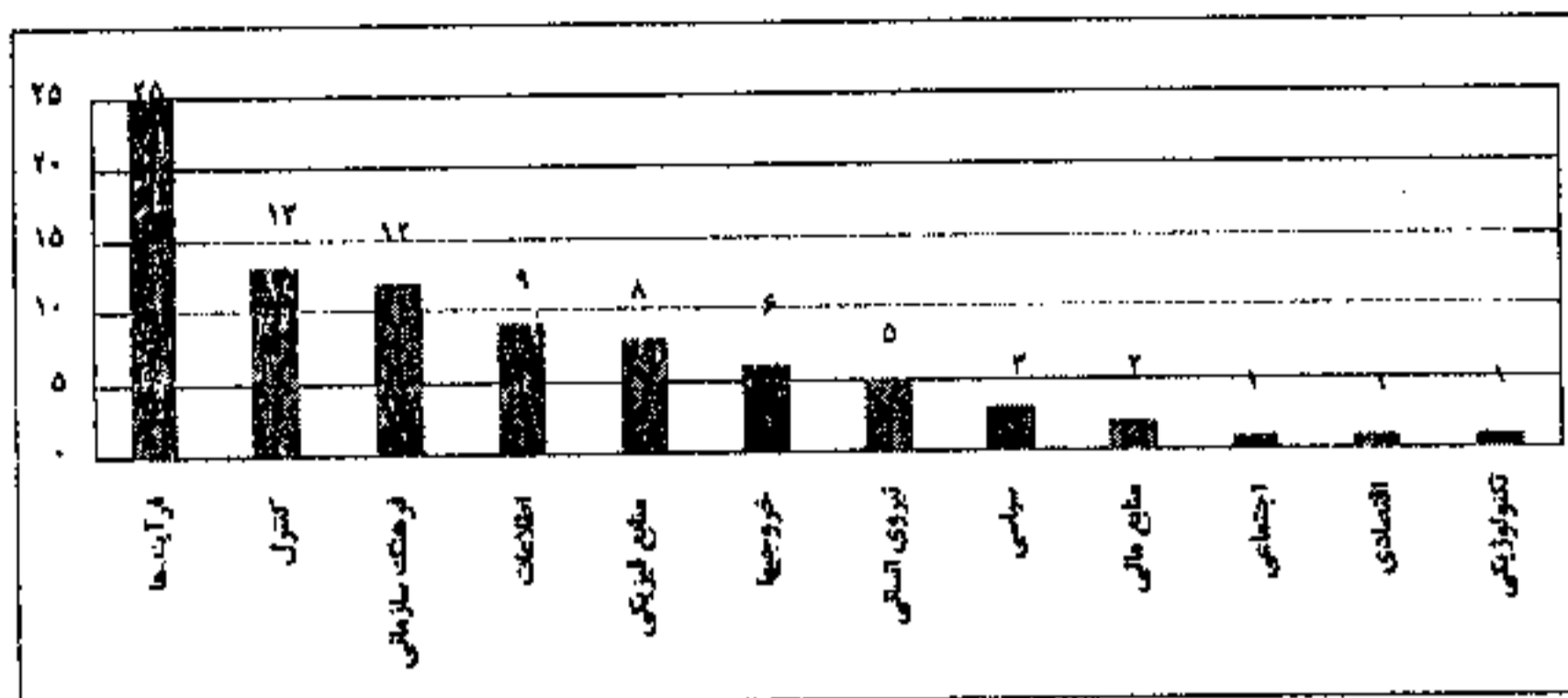

نمودار ۱. توزیع نسبت عوامل موفقیت اشتراک منابع به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی

از مجموع ۷۷ عامل درون سیستمی، ۲۳ عامل به فرایندها، ۱۳ عامل به فرهنگ سازمانی، ۱۳ عامل به کنترل، ۸ عامل به اطلاعات، ۸ عامل به منابع فیزیکی، ۵ عامل به خروجیها، ۵ عامل به نیروی انسانی و ۲ عامل نیز به منابع مالی مربوط می‌شوند. ۶ عامل محیطی را نیز، به ترتیب ۳ عامل سیاسی، یک عامل اقتصادی، یک عامل تکنولوژیکی و یک عامل اجتماعی تشکیل می‌دهند. به این ترتیب فرآیندها به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های عوامل درون سیستمی با ۲۳ عامل، بیشترین و عوامل تکنولوژیکی،

۱. برخی از عوامل در چند زیر مجموعه قرار گرفته اند.

اقتصادی و اجتماعی هر کدام با یک عامل، کمترین میزان عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند (نمودار ۲).

نمودار ۲. توزیع عوامل موفقیت اشتراک منابع به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی و زیرگروه‌های آنها

توزیع تعداد عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها و اشتراک منابع به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی نیز در جدول ۲ ارائه شده‌اند.

جدول ۲. توزیع تعداد عوامل موفقیت اشتراک منابع به تفکیک عوامل درون سیستمی و محیطی

عوامل	تعداد عوامل	عوامل درون سیستمی			عوامل محیطی
		نیروی انسانی	منابع فیزیکی	اطلاعات	
۲۳ عامل	۵ عامل (۱، ۲، ۴، ۶۶، ۷۹)*				فرآیندها
	۸ عامل (۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۲۸، ۳۳، ۴۳)				
	۸ عامل (۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۴۱، ۴۴، ۵۸)				
	۲ عامل (۴۱، ۴۲)				
۵۴ عامل	۲۳ عامل (۲، ۳، ۱۳، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲)				فرآیندها
	۱۳ عامل (۳۹، ۳۸، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۵، ۴۹، ۵۱، ۵۴، ۵۶، ۶۶، ۶۸، ۶۹)				
	۱۳ عامل (۵، ۷، ۱۷، ۲۵، ۲۶، ۴۰، ۴۲، ۷۶)				
	۵ عامل (۴۵، ۴۶، ۵۰، ۴۸، ۸۰)				
۶ عامل	۳ عامل (۵۳، ۵۶، ۶۵)				فرآیندها
	۱ عامل (۵۶)				
	۱ عامل (۶۰)				
	۱ عامل (۵۷)				

* شماره‌های داخل پرانتز، شماره‌های عوامل را نشان می‌دهند.

منابع

- آغا، سلیم. ۱۹۹۵. راهبردهای بقای نظامهای اطلاع‌رسانی در جهان اسلام. در مجموعه مقالات کاملیس ۴. ترجمه علی اصغر شیری. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۳۰۵-۳۲۰.
- آنتوانس، بیرژیت، و بریت ماری پلینگ. ۱۹۹۴. همکاری کتابخانه‌های ملی. در مجموعه مقالات ایفلا ۱۹۹۴. ترجمه امیر غائبی. ۱۳۷۴. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۲۱۵-۲۲۳.
- ابوبکر، احمد بکری. ۱۹۹۵. تبادل مدرک از کتابخانه به کتابخانه دیگر. در مجموعه مقالات کاملیس ۴. ترجمه زهره صادق حسینی. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۳۵۰-۳۶۰.
- علی انور، ممتاز. ۱۹۹۵. خدمت فراهم آوری مدرک در کشورهای اسلامی. در مجموعه مقالات کاملیس ۴. ترجمه عبدالحسین آذرنگ. ۱۳۷۷. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۳۶-۴۶.
- علیدوستی، سیروس. ۱۳۸۰. اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ها. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- کرادوک، پیتر. ۱۹۹۷. شی یری دویژن. در مجموعه مقالات ایفلا ۱۹۹۴. ترجمه تاج الملوک ارجمند. ۱۳۷۸. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: ۱۹-۲۹.
- گاردنر، ریچارد ک. [بی تا]. مجموعه‌سازی: پیدایش، گزینش و گسترش سواد کتابخانه‌ای. ترجمه اسدالله آزاد. ۱۳۷۶. مشهد: آستان قدس رضوی

Abdoulaye, Kaba, and Shaheen Majid. 2000. Use of the Internet for reverence services in Malaysian academic libraries. *Online Information Review* 24 (5): 381-388.

Akeroyd, John. 2001. The management of change in electronic libraries. *IFLA Journal* 27 (2): 70-73.

American Library Association. 1967. *Interlibrary Cooperation*. Chicago: American Library Association. Quoted in: Kumar 1991.

Ammer, Christine, and Dean S. Ammer. 1984. Dictionary of Business and Economics. 2nd ed. US: The Free Press.

Andrews, Kenneth R. 1999. The concept of corporate strategy. In *The Strategy Process*, edited by Henry Mintzberg, James Brian Quinn, and Sumantra Ghoshal. London: Prentice-Hall.

Bardly, Phil. 1997. Going online, CD-ROM and the Internet. London: Aslib.

Bonk, Sharon C. 1989. Will resource sharing up to its potential. *Library Acquisitions: Practice & Theory* 13: 171-175.

Bouazza, Abdelmajid. 1986. Resource sharing among libraries in developing countries: The gulf between hope and reality. *International library Review* 18: 373-387.

Brophy, Peter. 2000. Towards a generic model of information and library services in the information age. *Journal of Documentation* 56 (2): 161-184.

Bryson, John M. 1995. Strategic planning for Public and Nonprofit Organizations. San Francisco: Jossey-Bass.

Bailey, Kenneth D. 1994. Typologies and taxonomies: An introduction to classification techniques. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bruijnzeels, Rob. 2002. Bibliotheken 2040: Libraries 2040 – The future in progress. In *The proceeding of 68th IFLA Council and General Conference*. Glasgow: IFLA.

Carhart Jr., Forrest F. 1983. Library co-operation brings benefits: A pattern for action". *Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration* 5 (4): 221-226.

Checkland, Peter. 1989. Reprint. *System thinking, systems approach*. New York: John Wiley. 1981.

Checkland, Peter. 1996. Systems. In *International Encyclopedia of Business & management*, edited by Malcolm Warner. London: Routledge.

Chen, Ya-ning. 2003. Application and development of electronic books in and e-Gutenberg age. *Online Information Review* 27 (1). www.emeraldinsight.com (20 Aug. 2004).

Child, John, and David Faulkner. 1998. *Strategies of Co-operation*. Oxford: University Press.

- Chowdhury, Gobinda. G., and Sudatta Chowdhury. 2003. *Introducing to digital libraries*. London: Facet.
- Cornish, Graham P. 1989. Interlending in the Caribbean. *International Library Review* 21: 249-261.
- Corrall, Sheila. 1995. *Strategic Planning for Library and Information Services*. London: Aslib.
- Dannelly, Gay N. 1995. Resource sharing in the electronic era: Potentials and paradoxes. *Library Trends* 43 (4): 663-678.
- DeLone, William H., and Ephraim R. McLean. 1992. Information systems success: The quest for the dependent variable. *Information Systems Research* 3 (1): 60-95.
- Dominguez, P. B. and L. Swindler. 1993. Cooperative Collection Development at the Research Triangle University Libraries: A Model for the Nation. *College & Research Libraries* 53: 479-496.
- Dougherty, Richard M., and Carol Hughes. 1990. A historical perspective and a vision for the future. *Advances in Library Resource Sharing* 1: 1-21.
- Dowd, Sheila T. 1990. Library cooperation: Methods, models to aid information access". *Journal of Library Administration* 12 (3): 63-81.
- Downs, Robert B. 1945. American library cooperation in review. *College & Research Libraries* 6: 407-415. Quoted in: Weber 1976.
- Fetterman, John. 1974. Resource sharing in libraries - Why? In *Resource sharing in libraries*, edited by Allen kent. New York: Marcel Dekker.
- Hightower, Chrisly, and George Soete. 1995. The consortium as learning organization: Twelve steps to success in collaborative collections project. *The Journal of Academic Librarianship*.
- Hodge, B.J., and William P. Anthony. 1988. *Organization Theory*. Boston: Allyn and Bacon.
- Hofstede, Geert. 1996. Organization culture. In *International Encyclopedia of Business & Management*, edited by M. Malcolm. London: Routledge.
- Horton Jr., Forest Woody. 1994. Sharing information for competitive advantage. In *New Worlds in Information and Documentation: Proceedings of the Forty-sixth FID Conference and Congress*, edited by

J.R. Alvarez- Ossorio and B. G. Goedegebuure. The Netherlands: Elsevier.

Foster, William. 2000. Developments in technical services: Cultural change and organizational management In Achieving cultural change in networked libraries, edited by B. J. Reid and W. Foster. England: Gower.

Jauch, Lawrence R., and William F. Glueck. 1988. Business Policy and Strategic Management. 5th ed. New York: McGraw-Hill.

Kaku, Michio. 1998. Visions: How science will revolutionize the Twenty-First century. Oxford: Oxford University Press.

Keenan, Stella. 1991. International cooperation - Pain or gain? In Handbook of Library Cooperation, edited by Alan F. MacDougall and Ray Prytherch. UK: Gower.

Kent, Allen. 1978. Resource sharing in libraries. In Encyclopedia of Library and Information Science. Vol. 25, edited by Allen Kent, Harold Lancour, and Jay E. Daily. New York: Marcel Dekker.

Kreithner, Bob, and Angelo Kinicki. 1995. Organizational Behavior. US: Addison Wesley Publication.

Kumar, Krishan. 1991. Reprint. Library organization. New Delhi: Vikas Publishing House PVT LTD, 1987.

Lynden, Fredrick C. 1998. Resource sharing: Making possible the transition from paper to electronic information. In The networking information society. The Netherland: FID: 580 - 586.

Marion, Russ. 1999. The Edge of Organization: Chaos and Complexity Theories of Formal Social Systems. California: SAGE.

Mattessich, Paul W., and Barbara R. Monsey. 1992. Collaboration: What Makes it Work. Minnesota: Amherst H. Wilder Foundation.

Mcleod Jr, Raymond. 1995. Management Information systems. New Jersey: Prentice-Hall.

McMurdo, George. 1997. The Internet. In Handbook of special librarianship and information work, edited by Alison Scammell. London: Aslib.

Miller, Robert C. 1992. Resource sharing: A personal perspective. Advances in Library Resource Sharing 3: 10-16.

Oppenheim, Charles. 1997. Towards the electronic library? In Handbook of special librarianship and information work, edited by Alison Scammell. London: Aslib.

Pearce, John A., and Richard B. Robinson Jr. 1988. Strategic management: Strategy formulation and Implementation. Illinois: Irwin.

Pettinger, Richard. 1996. Introduction to Corporate Strategy. Great Britain: Macmillan.

Scammell, Alison. 1997. The role of the special librarian in the electronic era. In Handbook of special librarianship and information work, edited by Alison Scammell. London: Aslib.

Sewell, Philip H. 1981. Resource sharing: Co-operation and co-ordination in library and information services. London: Ander Deutsch.

Stephens, Andy, and Stuart Ede. 1991. The role of the British Library in Cooperation. In Handbook of library cooperation, edited by Alan F. MacDougall and Ray Prytherch. UK: Gower. 98-117.

Tocatlin, Jacques. 1994. A view of past issues and experiences in international cooperation. In Proceedings of the Forty-Sixth FID Conference and Congress. New York: Elsevier: 3-14.

Weber, David. 1976. A century of cooperative programs among academic libraries. College & Research Libraries (May): 205-221.

Wilson, Ira G., and Marthann E. Wilson. 1971. Management, Innovation & System Design. Princeton: Auerbach.

Wilson@sheffield.ac.uk.2000: [SMTP:t.d.wilson@sheffield.ac.uk]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابداری و اطلاع‌رسانی

فصلنامه سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

پیاپی ۲۲ زمستان ۱۳۸۴ شماره چهارم جلد هشتم

شماره استاندارد بین‌المللی ۹۶۳۷-۱۶۸۰

این مجله طبق ابلاغ ۲/۳۹۱۰/۱۴۰۴ مورخ ۸۱/۱۱/۱۶ کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور دارای درجه علمی - ترویجی است.

صاحب امتیاز:	آستان قدس رضوی	مدیر مسئول:	دکتر سید علی اردلان جوان
سر دبیر:	دکتر محمد حسین دیانی	مدیر اجرایی:	سیده صوبی پیراهش

هیئت تحریریه:

دکتر مهری پریرخ:	استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر محمد حسین دیانی:	استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر رحمت‌الله فتاحی:	دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر عبدالحسین فرج‌پهلوی:	دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر مرتضی کوکی:	دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد
دکتر محمود یزدی (فاضل):	استاد دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد

امور فنی: انتشارات سازمان

حروفچینی و صفحه‌آرایی: فرهنگ همیار

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ آستان قدس رضوی

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه بهای این شماره: ۴۰۰۰ ریال

اشتراک سالیانه: ۱۶۰۰۰ ریال

- آراء و نظرهای مندرج در این شماره، مبین نظرها و آرای فصلنامه نیست.
- نویسندگان و مترجمان، مسئول نظرهای مندرج در نوشته‌های خود هستند.
- نوشته‌های ارسالی که مناسب چاپ نباشند، پس فرستاده نمی‌شوند.
- فصلنامه در ویرایش و حذف مطالب آزاد است.

لشانی: مشهد - حرم مطهر - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ص. پ: ۱۷۷

تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۲۲۱۹۵۵۳، تلفن دفتر فصلنامه: ۲۲۳۵۲۳۱، دورنگار سازمان: ۲۲۲۰۸۴۵

Website: www.aqlibrary.org

E-mail: info@aqlibrary.org